

KNJIŽEVNOST.

† **Msgr. Anton Zupančič.**

V hiši, v kateri se tiska »Dom in Svet«, je dne 7. septembra t. l. zaplapolala črna zastava — umrl je prvi predsednik Katol. tiskovnega društva, msgr. Anton Zupančič. Kot nekdanjemu hišnemu gospodarju naj mu tudi naš list postavi majhen spomenik v znak dolžne hvaležnosti. — Prvič je slišal rajnika pisec teh vrstic kot tretješolec v ljubljanskem Alojzijevišču; na Alojzijevo nedeljo je takrat prof. Zupančič pridigal alojznikom. Govor je moral biti slovstveni umotvor; to sklepam iz vtisa na nas vse. Rajnik je znal mladini govoriti, pa tudi zanjo zanimivo pisati. V čitanki za I. gimnazijski razred še sedaj radi čitajo učenci njegovo zgodovinsko povestico: »Mati in sin«; v čitanki za III. razred nahajamo vzoren opis: »Zimsko življenje«, ki je bil gotovo že marsikdaj podlaga kakim domačim ali šolskim nalogam. V tem spisu se zrcali rajnikova ljubezen do prirode. V čitanki za V. in VI. razred srečamo kulturnozgodovinski spis: »V Pompejih«, katere je popisal na podlagi svojih potovanj v Italijo. S svojim lepim prevodom Wisemanove »Fabiol« je zanetil v premnogem dijaku veselje za starokrščansko zgodovino. Njegovo poglavito delo pa je bilo seveda namenjeno bogoslovcem 4. letnika, »Duhovno pastirstvo«, v štirih knjigah. — Književnost v svitu krščanskih resnic mu je bila vedno pri srcu; o tej njegovi ljubezni priča ves razvoj Katoliškega tiskovnega društva, pričajo časopisi, ki izhajajo v Katoliški tiskarni v Ljubljani. To ponosno poslopje mu bo najlepši nagrobni spomenik. N. v m. p.!

Urednik-namestnik.

Oton Zupančič: Sto ugank. Tisk »Učit. Tiskarne.« Založila »Omladina« v Ljubljani 1915. Cena vez. 90 v. V tem velikem času gre Zupančič pa izda drobno knjižico — ugank. Ali ni to tudi uganka? In ali se ni s tem ponižal na nivô »Pratik« in »Koledarjev«? Pesnik je sam svojim ugankam napisal motto:

Sto ugank —
tristo zadrž,
tristo zank.

Kratko, kajne? Tudi mi govorimo kratko! Naša sodba o knjižici je: sto ugank — sto poetičnih slik (metafor), sto pesmic, sto dovtipov, sto smehov, sto epigramov, sto jezikovnih umotvorčkov. Namenjene so te stvarce seveda najprej deci; ali segli bodo po njih tudi odrastli: zajemali bodo iz njih sestavljalci čitank za ljudske in srednje šole; prišli bodo naši ilustratorji: iz vsake uganke lahko napravi sliko, takó je vse plastično, in tekst pod sliko je že narejen; hvaležen bo prirodoslovec, ki bo lahko dobro zabelil svoje opise n. pr.

Poznam rudarja —
Goré ustvarja. (Krt.)

ali:

Krono nosim,
v svili hodim,
v svetli kočiji
peš korakam. (Pav.)

Zanimanje bo s prvo besedo vzbudil zemljepisec če bo pričel svoj popis n. pr. Krasa z uganko:

Iz razdrtega korita
lačna vrana sito pita.

(»Razdrto korito« pa zdaj tudi lahko razdrto strugo Ljubljani pomeni.) Dobil bo nekaj zase tudi katehet, n. pr. ko bo govoril o monštranci, lahko dobro porabi uganko:

Zlato solnce,
v solncu luna,
v luni hlebček,
v hlebčku Bog.

Zlasti pa se bo teh stvaric razveselil — jezikoslovec. Kakó naj zanimivo razlaga III. del slovnice, besedotvorje, n. pr. o izpeljavi pridevnikov na: ast, at, av...? Vzel bo knjižico, pa začel (št. 4):

Suhljato, kosmato,
bradato, roгато,
a niti kozel niti vrag.

(Senene vile s senom.)

In hvaležni bodo pesniku seveda predvsem — starši, ki bi radi svojim otrokom kaj povedali.

Seveda, vse se niso enako posrečile; nekdo mi je rekel, da so baš najkrajše najlepše. Časih se metafora ni posrečila, kakor n. pr. št. 49:

Zvrhan vrč ognjenih rož,
v rokah zlat drži ga mož,
semtertja ga maje,
Bogu slavo daje.

Kadilnica — vrč? Mogoče je, da se lena domišljija nas, starih ljudi, spotika tam, kjer bo živahna otroška hitro razvozlala zanko, zlasti če bo pripovedovalec malo pomagal z mimiko.

Večkrat pa je res, kakor pravi št. 36 (podkev)

Prebito —
zvito:
konj na meni,
jaz na konju,

večkrat je res »prebito« zvito.

Naše slovstvo, zlasti mladinsko, ima pač še marsikatero vrzel, je res kakor prazen kozolec na polju.

Sredi polja jasen grad:
sama okna, nič ni vrat;
bogatini pridejo,
okna z zlatom zazidajo. (Št. 9.)

Pesnik Ž. je izvršil s to drobno knjižico važen čin: povzdignil je neliterarno revico med literarne oblike. O nje bistvu bo zdaj poetika lahko govorila. »Ugankam« želimo mnogo veselih in srečnih reševalcev.

Dr. J. Debevec.

Dragan Šanda: Lepa Vida. Tragedija. Str. 176. V lastni nakladi. Knjižgotiskara D. Hauptfeld, Karlovac, Hrvatska. 1915. (Vse pravice pridržane. Za oder rokopis.) — Pretresljiva je snov naše narodne pesmi o lepi

Vidi; kaj čuda, če so se je opetovano lotili romanopisci in dramatik. Za prozaistom Jurčičem je prišel dr. J. Vošnjak, ki je — bistveno po Jurčiču — snov preliil v dramo, ki pa ni vzbudila pozornosti. Pred par leti je Ivan Cankar eno svojih dram krstil za Lepo Vido. Kritika je takrat rekla, da ta Cankarjeva drama nima z narodno Lepo Vido nič opraviti. Pot je ostala torej še vedno odprta: Kdo bo spravil na oder tisto in tako Vido, o kakršni je peval naš narod v davni? Nepričakovano smo letos v juliju iz Broda v Slavoniji prejeli zgoraj omenjeno tragedijo Šandovo. Naj vsebino kratko naznačimo: Dejanje se godi koncem 15. stoletja, in sicer deloma na slovenskem obrežju jadranskega zaliva, deloma v Kordovi na Španskem. Pred prvim činom se je po avtorju zgodilo to-le: Nekje na Slovenskem je pred sto leti živela slavna grofica, ki je — »vnmši se v ljubezni grešni za meniha-svečenika« — rodila dekletce; nesreča, prokletstvo je spremljalo odslej mater in hčerko, in hčerke hčerko, mater Vidino, in končno Vido, ki se je zoper voljo očetovo — mati je bila že mrtva — poročila v daljni kraj, k morju, z ribičem Drejo (Andrejem) ter mu rodila sinčka-edinca. Tu zastavi naša drama. Vido hodi prat k morju; otrok se igra v nje bližini. Vido sanjavo gleda v daljine in hrepeni po neki neznani sreči. V tistem času se je mudila v naših krajih španska vojska. Njen poveljnik je bil Gonsalvo. Ta nastopi; v prvih dveh činih vidimo, kako se Vido odloči, ostaviti moža in dete in iti za Gonsalvom, ki pa ne sluti, da je Vido poročena žena. Tretji čin: Gonsalvo je na vrhuncu svoje sreče, češčen od kralja, ljubljen od vojakov. Krona vse sreče zanj pa je ljubezen Vidina. V tem pa se začno zbirati nad Vido temni oblaki: Diego, zvesti oproda Gonsalvov, izve, da je Vido poročena žena in mati; razen tega pride poslanstvo iz Španije, da je kralj neko svojo sorodnico izbral Gonsalvu za ženo. Vido začne gristi vest. V četrtem činu smo v Kordovi: Gonsalvo mora za nekaj dni odpotovati; zvesti straži (Diegu, Pedru i. dr.) ostavi Vido; tedaj prihaja v sijajnem spremstvu od kralja izbrana nevesta Gonsalvova — Doña Jñes — in smrtno razžali Vido, ki se pa tudi vzpne proti njej v svojem žaljenem ponosu. V petem činu nastopi najprej Dreja, ki je prišel — tajno pozvan od Diega — v Kordovo iskat ženo. Baš ide svatbeni spreved — z Vido in Gonsalvom kot nevesto in ženinom — v katedralo k poroki; Dreja zakriči iz gneče: »Vida! Takšno te najdem!« Vido se onesvesti. — Pravica terja, da pride Vido kot lažnivka in verolomnica v ječo. V ječi jo obišče Dreja. Tu se zdi — zadnji motiv napetosti — da se bo še vse dobro izteklo: Dreja jo prosi, naj se vrne lepo z njim domov, sodniki so pripravljani ji vse odpustiti. In res je Vido voljna to storiti. Mimogredé pa še vpraša, kaj je z otrokom. Dreja odgovori — nič hudega sluteč — da je sirotek umrl. Tega udarca Vido ne prenese; vest ji očita, da je ona umorila dete. V obupu zaužije strup. Ob mrtvi jočeta Dreja in Gonsalvo. — Drama je pisana izvečine v jambičnih trohejih, vmes je nekaj humoristično nadahnjenih prizorov v prozi, pa lirične partije za petje in glasbo. Delo spominja — pa to ni graja! — na velike vzore: v liričnih partijah na starogrški kor, v proza-prizorih na Šekspirja, v nekaterih monologih na Fausta, ki razglablja o bistvu svetovja in življenja. Avtor na važnem mestu izpoveda krščansko naziranje o vesoljni sodbi: tam, kjer Diego pravi, da

vesoljstvo bi bilo gluposti izbruh,
če si osvete neizbežno kal
rodilo ne bi vsako djanje krivo. (Str. 86.)

Naša sodba o pesnitvi je ta: dobili bi z njo prav lepo dramatično delo, oziroma opero, ako bi pisatelj 1. črtal vsaj $\frac{2}{3}$ verzov; v šestih urah tega teksta ni mogoče preigrati; in vsakega umetnika (bodi kipar, bodi slikar, bodi pesnik) je prva naloga, da vso nepotrebno navlako oklesti, odbije in zavrzé, brez usmiljenja; 2. ako bi dikcijo napravil umevno, manj obloženo z metaforami (časih preveč drznimi) in bolj slovničnopravilno (proč z oblikami n. pr. gen. pl. čustvá m. čustev, nja m. njega, čmu m. čemu, dih vé m. veje ... sploh proč s koseskizmi in koseskovanjem!)

Opomba. Knjiža se naroča — cena 3 K broš. — naravnost pri pisatelju, začasno: Brod v Slavoniji; literatom je brezplačno na razpolago. Dr. J. D.

Viktor Bežek: Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom. B. Občno vzgojeslovje. Prvi snopič. V Ljubljani, 1914. Založba »Slov. šolske Matice«. L. 1913. je izšel te učne knjige I. del (A): Osnovni nauki iz dušeslovja. Jako ugodno oceno je napisal v Dom in Svetu, 1914, str. 196 nsl. dr. Janko Bezjak. Zdaj je pričelo izhajati Občno vzgojeslovje (B); kadar bo v celoti pred nami, je ocenimo.

R. F. Magjer: Crveni križ i drugi zapisci sa sela u oči rata. Osjek 1915, 1 K 50 h.

Ideja, iz katere je vznikla ta zbirka kratkih sličic, je izborna in njena snov gotovo neizčrpna — to se mora priznati. Priznajmo to z namenom, da se tudi pri nas dvigne kak povestničar, ki nam bo bodisi v malih obrisih — kakor gosp. R. F. Magjer — ali z obširno povestjo ali z romanom slikal, kako je vplival začetek, početek ter potek sedanje silne vojske na dejanje in mišljenje našega, osobito preprostega naroda.

Gospod Magjer je to storil z ozirom na jedrega, preprostega slavonskega seljaka. Označeval je ondotni narod že pred leti v svoji prvi zbirki »Zapisci sa sela«; a odkrito priznam: dočim so bili oni Zapisci nekam premeški, preveč površinski, je postal naš pisatelj, očitno pod mogočnim vtiskom sedanjih veledogodkov, krepak in prepričevalen. Kremenito, prirojeno junaštvo in prirodna nežnost odseva iz vseh nastopajočih oseb in zbuja v bralcu zanos pa tudi srčen smeh ob pogledu na to krepko, nepokvarjeno, domovju vdano, včasih groteskno naivno ljudstvo. Pretiravanja pa se pisatelj (za Boža!) naj ogiblje, ker si je pretirana resnost v sorodu s smešnostjo. V sličici »Prvi« se menda ni popolnoma izognil tej opasnosti; da bi namreč stari ded resno zahteval, naj mu župnik prvega vnuka krsti za »Indeburga« (t. j. Hindenburga) — tu je pisatelj zavozil v močvirje, dasi optima fide. — Najboljši spis je »Dviije vijesti«.

Dr. Jos. Tomišek.

K zgodovini Gregorčičeve »Soči«. V letošnjem »Ljubljanskem Zvonu« (št. 7, str. 334 nasl.) je J. Poljšar obelodanil to-le zanimivo beležko o Gregorčičevi odi ali davoriji »Soči«; Pesnik sam je štel ta srčni proizvod med svoje najčvrstjše porojenke. Rad je poudarjal, da je francoski pisatelj Charles Nodier že pred njim vzhičeno povelečeval brdsko hčerko planin, divno Sočo. Blizu meje teče; ponekod v dolnjem teku se plazi tik grobov slovenskega domovja, a njena zi-